

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અમદાવાદ ખાતે ગુજરાત હાઈકોર્ટમાં

ક્રિમિનલ મિસેલેનિયસ એપ્લિકેશન (એફઆઈઆર/ઓર્ડર રદ કરવા માટે)

નંબર ૧૯૮૧૧/૨૦૧૩

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે. બી. પારડીવાલા

=====

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના રીપોર્ટર્સને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી છે?	હા
૨	રીપોર્ટરને મોકલવામાં આવે કે નહીં?	હા
૩	શું ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?	ના
૪	શું આ કેસમાં ભારતીય બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈ હુકમના અર્થઘટન અંગે કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર	ના

	પ્રશ્ન સમાયેલ છે?	
પ	શું સિવિલ જજને પરિપત્રિત કરવામાં આવે કે કેમ?	

=====

મુઝામિલ અબ્દુલસત્તાર મન્સૂરી.... અરજદાર(ઓ)

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય અને ૧.... સામાવાળા(ઓ)

=====

ઉપસ્થિતિ:

એચએલ પટેલ એડવોકેટ્સ, અરજદાર(ઓ) નંબર ૧ તરફે એડવોકેટ

શ્રી સંજય પ્રજાપતિ, સામાવાળા(ઓ) નંબર ૨ તરફે એડવોકેટ

શ્રી એ. એન. શાહ, સામાવાળા(ઓ) નંબર ૧ તરફે એપીપી

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે. બી. પારડીવાલા

તારીખ: ૦૧/૧૨/૨૦૧૪

સીએવી ચુકાદો

૧. ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૪૮૨ હેઠળની આ અરજી દ્વારા, અરજદાર મૂળ-આરોપી આ કોર્ટની અંતર્ગત સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવા ઈચ્છે છે, જેમાં ધોળકા પોલીસ સ્ટેશનમાં નોંધાયેલ એફઆઈઆર સી.આર.

નંબર આઈ-૨૦/૨૦૧૩, તારીખ ૦૧/૦૨/૨૦૧૩, જે ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૬૩ અને ૩૬૬ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુના માટે છે, તેને રદ કરવાની અરજ કરેલ છે.

૨. આ અરજી તરફ દોરી જતા તથ્યોનો સારાંશ નીચે મુજબ કરી શકાય છે:—

(એ) સામાવાળા નંબર ૨ ધોળકા, જિલ્લો અમદાવાદના રહેવાસી છે. તે ઓટો-રિક્ષા ચલાવીને પોતાનું ગુજરાન ચલાવે છે. તેમને એક પુત્ર છે, જેનું નામ સોહિલ છે, જેની ઉંમર ૧૮ વર્ષ છે અને બે પુત્રીઓ છે, જેમના નામ રેશમાબાનુ, જેની ઉંમર ૧૭ વર્ષ છે અને શબનમ, જેની ઉંમર ૧૦ વર્ષ છે.

(બી) ૦૧/૦૨/૨૦૧૩ ના રોજ, સામાવાળા નંબર ૨ એ એફઆઈઆર નોંધાવી હતી જેમાં જણાવ્યું હતું કે સવારે તે રિક્ષા ચલાવવા માટે ઘરેથી નીકળ્યા હતા, અને બપોરે જ્યારે તે ઘરે પાછા ફર્યા ત્યારે તેમની પત્નીએ તેમને જાણ કરી હતી કે રેશમાબાનુ સવારના ૧૧.૦૦ વાગ્યાથી ક્યાંક ચાલી ગઈ હતી. ત્યારબાદ, પ્રથમ ફરિયાદીએ તેમની પુત્રી રેશમાબાનુની શોધખોળ તેમના સંબંધીઓ અને મિત્રોના ઘરે શરૂ કરી હતી. સઘન પ્રયત્નો છતાં રેશમાબાનુ મળી આવી ન હતી. આવી પરિસ્થિતિમાં, પ્રથમ ફરિયાદીને શંકા ગઈ કે હાલના અરજદારે કદાચ રેશમાબાનુને લલચાવી હોઈ શકે છે અને તે હાલના અરજદાર સાથે ભાગી ગઈ હોઈ શકે છે. તેથી પ્રથમ ફરિયાદીની પત્ની અરજદારના ઘરે ગઈ અને અરજદારના માતા-પિતા સાથે પૂછપરછ કરી અને અરજદારના માતા-પિતાએ

બદલામાં પ્રથમ ફરિયાદીની પત્નીને જાણ કરી કે તેમનો પુત્ર એટલે કે હાલનો અરજદાર પણ સવારથી ઘરે જોવા મળ્યો નથી. અરજદારના માતા-પિતાએ પ્રથમ ફરિયાદીની પત્નીને જાણ કરી કે તેઓ અરજદારના મોબાઈલ પર સંપર્ક કરવાનો પ્રયાસ કરી રહ્યા હતા પરંતુ મોબાઈલ સ્વીચ ઓફ હતો. આવી પરિસ્થિતિમાં, પ્રથમ ફરિયાદી અને તેની પત્ની એવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચ્યા કે તેમની પુત્રી રેશમાબાનુનું કદાચ હાલના અરજદાર દ્વારા અપહરણ કરવામાં આવ્યું છે. રેશમાબાનુના પિતા તરીકે પ્રથમ ફરિયાદીએ ત્યારબાદ પોલીસને આ બાબતે જાણ કરવી યોગ્ય માની અને પોલીસે એફઆઈઆર નોંધી.

૩. રેકૉર્ડ પરના સાહિત્ય પરથી જણાય છે કે પ્રથમ ફરિયાદી એટલે કે રેશમાબાનુના પિતાએ સ્પેશિયલ ક્રિમિનલ એપ્લિકેશન નંબર ૯૧૦/૨૦૧૩ તરીકે હેબિયસ કોર્પસ પિટિશન દાખલ કરવી પણ યોગ્ય માની હતી.

૪. હેબિયસ કોર્પસ પિટિશનને આ કોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા ગ્રાહ્ય રાખવામાં આવી ન હતી કારણ કે છોકરીના પિતા તરીકે અરજદારે ધોળકા પોલીસ સ્ટેશનમાં પહેલેથી જ રિપોર્ટ નોંધાવ્યો હતો. ડિવિઝન બેન્ચે અવલોકન કર્યું કે પોલીસ કાયદા અનુસાર આ મેટરમાં યોગ્ય કાર્યવાહી કરશે.

૫. રેકૉર્ડ પરના સાહિત્ય પરથી જે ચિત્ર ઉભરી આવે છે તે એ છે કે હાલનો અરજદાર અને રેશમાબાનુ બંને એકબીજાના પ્રેમમાં પડ્યા હતા કારણ કે બંને એક જ વિસ્તારમાં રહેતા હતા. તે બંનેએ લગ્ન કરવાનો નિર્ણય લીધો અને તે મુજબ,

તેઓ અજમેર શરીફ ગયા, જ્યાં અજમેર શરીફના કાઝીસાહેબ દ્વારા ૦૨/૦૨/૨૦૧૩ ના રોજ નિકાહ કરવામાં આવ્યા હતા. તે અસરનું પ્રમાણપત્ર એનેક્ષર 'એ' પર રજૂ કરવામાં આવ્યું છે. જ્યારે નિકાહ કરવામાં આવ્યા ત્યારે રેશમાબાનુની ઉંમર ૧૭ વર્ષ અને ઉપર હતી.

૬. અરજદાર વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી વિજય પટેલે ઉગ્ર રજૂઆત કરી હતી કે જો પ્રથમ ફરિયાદીનો આખો કેસ સાચો માનવામાં આવે તો પણ અપહરણનો ગુનો બને તેવા કોઈ પણ ઘટકો જણાતા નથી. શ્રી પટેલ રજૂઆત કરે છે કે એ વાત વિવાદમાં નથી કે જ્યારે રેશમાબાનુએ અરજદાર સાથે તેનું પિતૃગૃહ છોડ્યું ત્યારે તેની ઉંમર આશરે ૧૭ વર્ષ અને થોડા મહિનાની હતી. શ્રી પટેલ રજૂઆત કરે છે કે પક્ષકારો મુસ્લિમ સમુદાયના છે. તેઓ તેમના પર્સનલ લો એટલે કે મોહમ્મદન લો દ્વારા સંચાલિત થાય છે. તેઓ રજૂઆત કરે છે કે એક મુસ્લિમ છોકરી, જે ૧૫ વર્ષથી વધુ ઉંમરની છે અથવા જેણે ચૌવન પ્રાપ્ત કર્યું છે, તે લગ્ન કરવા માટે સ્વતંત્ર છે ભલે માતા-પિતાની સંમતિ ન હોય. શ્રી પટેલે મોહમ્મદન લોની કેટલીક જોગવાઈઓ પર આધાર રાખવામાં આવેલ છે. શ્રી પટેલ વધુમાં રજૂઆત કરે છે કે જો ક્ષણભર માટે એવું માની લેવામાં આવે કે જે સમયે છોકરીએ તેનું પિતૃગૃહ છોડ્યું ત્યારે તે સગીર હતી, છતાં તેણીએ પોતાની સ્વતંત્ર ઈચ્છા અને સ્વેચ્છાએ પિતૃગૃહ છોડ્યું હતું. છોકરીએ પોતે પોલીસ સમક્ષ નિવેદન આપ્યું છે કે અરજદાર દ્વારા તેણીને કોઈ પણ રીતે લલચાવવામાં કે ફોસલાવવામાં આવી ન હતી. તેણીએ પોલીસ સમક્ષ જણાવ્યું છે કે તેણી

અરજદાર સાથે પ્રેમમાં પડી હતી અને બંનેએ લગ્ન કરવાનો નિર્ણય લીધો હતો. તેથી, આવી સંજોગોમાં, શ્રી પટેલ અરજ કરે છે કે એફઆઈઆર રદ થવાને પાત્ર છે કારણ કે પોલીસ દ્વારા તપાસ એ કાયદાની પ્રક્રિયાના દુરુપયોગ સિવાય બીજું કંઈ નથી.

૭. બીજી બાજુ, પ્રથમ ફરિયાદી વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી સંજય પ્રજાપતિએ આ અરજીનો વિરોધ કરતા રજૂઆત કરી છે કે એફઆઈઆર કોન્નિઝેબલ ગુનો બનેલ હોવાનું દર્શાવે છે અને પોલીસને તપાસ પૂર્ણ કરવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ. શ્રી પ્રજાપતિ રજૂઆત કરે છે કે જ્યાં સુધી ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૬૩ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર અપહરણના ગુનાનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી મોહમ્મદન લોની જોગવાઈઓ લાગુ થશે નહીં. તેઓ રજૂઆત કરે છે કે રેશમાબાનુ જ્યારે પિતૃગૃહ છોડીને ગઈ ત્યારે તેની ઉંમર ૧૮ વર્ષથી ઓછી હતી અને તેથી, તેણીનું કાયદેસરના વાલીપણામાંથી અપહરણ થયું હોવાનું કહી શકાય. શ્રી પ્રજાપતિ ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૬૧, કલમ ૩૬૩ અને કલમ ૩૬૬ ની જોગવાઈઓ પર આધાર રાખવામાં આવેલ છે. શ્રી પ્રજાપતિ રજૂઆત કરે છે કે એફઆઈઆર રદ થવાને પાત્ર નથી અને પોલીસને તપાસ પૂર્ણ કરવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ. તેથી, તેઓ આ અરજી ફગાવી દેવાની અરજ કરે છે.

૮. સામાવાળા નંબર ૧-ગુજરાત રાજ્ય વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન એપીપી શ્રી એ. એન. શાહે પણ આ અરજીનો વિરોધ કર્યો છે. તેઓ રજૂઆત કરે છે કે એ

વિવાદમાં નથી કે જ્યારે રેશમાબાનુનું અરજદાર દ્વારા અપહરણ કરવામાં આવ્યું હોવાનું આક્ષેપ છે ત્યારે તેણીની ઉંમર ૧૮ વર્ષથી ઓછી હતી અને તેથી, ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૬૩ અને ૩૬૬ હેઠળ કાર્યવાહીના હેતુ માટે તે સગીર હતી. તેઓ રજૂઆત કરે છે કે સગીર હોવાને કારણે રેશમાબાનુ તેના માતા-પિતાની સંમતિ વિના અરજદાર સાથે લગ્ન કરવાનો સ્વતંત્ર નિર્ણય લઈ શકી ન હોત. શ્રી શાહ, તેથી, આ અરજી ફગાવી દેવાની અરજ કરે છે.

૯. પક્ષકારો તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન કાઉન્સેલોને સાંભળ્યા પછી અને રેકૉર્ડ પરના સાહિત્યને ધ્યાને લીધા પછી, આ અરજીમાં મારા નિર્ણય માટે ઉભો થતો એકમાત્ર પ્રશ્ન એ છે કે, શું એફઆઈઆર ૨૬ થવાને પાત્ર છે.

૧૦. નીચેના તથ્યો વિવાદમાં નથી:-

(એ) અરજદાર-આરોપી અને પ્રથમ ફરિયાદી મુસ્લિમ છે.

(બી) અમુક હદ સુધી તેઓ મોહમ્મદન લોની જોગવાઈઓ દ્વારા સંચાલિત થશે. મોહમ્મદન લોની જોગવાઈઓ અને ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડ વચ્ચે ઉંમરના સંદર્ભમાં જે વિરોધાભાસ છે, તે ચર્ચાનો વિષય છે અને હું તેની વિગતવાર વિચારણા કરીશ.

(સી) એફઆઈઆર નોંધાવવાની તારીખે, પ્રથમ ફરિયાદીની પુત્રીની ઉંમર ૧૭ વર્ષ અને ઉપર હતી જ્યારે, અરજદારની ઉંમર આશરે ૨૦ વર્ષ હતી.

(ડી) છોકરીના નિવેદન મુજબ, તેણી પોતાની સ્વતંત્ર ઈચ્છા અને સ્વેચ્છાએ અરજદારની સાથે ગઈ હતી અને અરજદાર દ્વારા કોઈ પણ પ્રકારનું પ્રલોભન અથવા વચન આપવામાં આવ્યું ન હતું.

૧૧. મારી સમક્ષ મોહમ્મદન લોની જોગવાઈઓ પર ખૂબ ભાર મૂકવામાં આવ્યો હોવાથી, હું તેને વિગતે જોવાનું જરૂરી માનું છું.

૧૨. મોહમ્મદન લોની આર્ટિકલ ૨૫૧ લગ્નની ક્ષમતા સાથે સંબંધિત છે. તે નીચે મુજબ વંચાય છે:—

"૨૫૧. લગ્નની ક્ષમતા. (૧) દરેક મુસ્લિમ જે સ્વસ્થ ચિત્તનો છે, જેણે યૌવન પ્રાપ્ત કર્યું છે, તે લગ્નના કરારમાં પ્રવેશી શકે છે. (૨) પાગલ અને સગીરો જેણે હજી સુધી યૌવન પ્રાપ્ત કર્યું નથી તેમના લગ્ન તેમના સંબંધિત વાલીઓ દ્વારા કાયદેસર રીતે કરારબદ્ધ કરી શકાય છે, (૩) જે મુસ્લિમ સ્વસ્થ ચિત્તનો છે અને જેણે યૌવન પ્રાપ્ત કર્યું છે તેના લગ્ન જો તેની સંમતિ વિના કરવામાં આવે તો તે અમાન્ય છે.

સ્પષ્ટીકરણ: પુરાવાના અભાવે, પંદર વર્ષની ઉંમર પૂર્ણ થવા પર યૌવન પ્રાપ્ત કર્યું હોવાનું માનવામાં આવે છે.

આ જોગવાઈ સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે જે દરેક મુસ્લિમ યૌવન પ્રાપ્ત કર્યું છે, તે કાયદેસર રીતે લગ્નનો કરાર કરવા સક્ષમ છે. પુરાવાના અભાવે, પંદર

વર્ષની ઉંમર પૂર્ણ થવા પર યૌવન પ્રાપ્ત કર્યું હોવાનું માની લેવામાં આવે છે. તેથી, જે દરેક મુસ્લિમ યૌવન પ્રાપ્ત કર્યું છે તે માતા-પિતા કે વાલીની સંમતિ ન હોય તો પણ લગ્નનો કરાર કરી શકે છે. વધુમાં પુરાવાના અભાવે, પંદર વર્ષની ઉંમર પૂર્ણ થવા પર યૌવનની પૂર્વધારણા કરી શકાય છે."

૧૩. આર્ટિકલ ૩૪૮ પુખ્ત વય સાથે સંબંધિત છે. તે નીચે મુજબ વંચાય છે:—

"૩૪૮. પુખ્ત વય. આ પ્રકરણમાં, "સગીર" એટલે એવી વ્યક્તિ જેણે અઢાર વર્ષની ઉંમર પૂર્ણ કરી નથી."

૧૪. તે દર્શાવે છે કે જે વ્યક્તિએ ૧૮ વર્ષની ઉંમર પૂર્ણ કરી નથી તે સગીર છે. જોકે, મુઘ્લા, પ્રિન્સિપલ્સ ઓફ મોહમ્મદન લો, ૧૯મી આવૃત્તિ, એમ. હિદાયતુલ્લા દ્વારા લખાયેલ પાઠ્યપુસ્તકની ટીકામાં નીચે મુજબ જણાવવામાં આવ્યું છે:—

"મોહમ્મદન લો હેઠળ પુખ્ત વય.— ઇસ્લામિક કાયદા અનુસાર, સ્ત્રી કે પુરુષની સગીર અવસ્થા ત્યારે સમાપ્ત થાય છે જ્યારે તે યૌવન પ્રાપ્ત કરે છે. હનાફી અને શિયાઓમાં, પંદરમું વર્ષ પૂર્ણ થવા પર યૌવનની પૂર્વધારણા કરવામાં આવે છે. ધ ઇન્ડિયન મેજોરિટી એક્ટ (કલમ ૩) હેઠળ, અઢારમું વર્ષ પૂર્ણ થવા પર સગીર અવસ્થા સમાપ્ત થાય છે, સિવાય કે સગીર અઢાર વર્ષની વય પ્રાપ્ત કરે તે પહેલાં તેની વ્યક્તિ અથવા

મિલકત અથવા બંને માટે વાલીની નિમણૂક કરવામાં આવી હોય, અથવા સગીરની મિલકત કોર્ટ ઓફ વોર્સની દેખરેખ હેઠળ હોય, જે કિસ્સામાં સગીર વય ત્યાં સુધી લંબાવવામાં આવે છે જ્યાં સુધી સગીર એકવીસ વર્ષની ઉંમર પૂર્ણ ન કરે. મોહમ્મદન લો હેઠળ કોઈપણ વ્યક્તિ જેણે ચોપન પ્રાપ્ત કર્યું છે તે તેની સ્થિતિ અથવા તેની મિલકતને અસર કરતી તમામ બાબતોમાં કાર્ય કરવા માટે હકદાર છે. પરંતુ તે કાયદામાં ધ ઇન્ડિયન મેજોરિટી એક્ટ દ્વારા નોંધપાત્ર ફેરફાર કરવામાં આવ્યો છે, અને પંદર વર્ષની વય પ્રાપ્ત કર્યા પછી મુસ્લિમ જે બાબતોમાં કાર્ય કરવા માટે હકદાર છે તે માત્ર (૧) લગ્ન, (૨) મહેર અને (૩) છૂટાછેડા છે. અન્ય તમામ બાબતોમાં તેની સગીર અવસ્થા ઓછામાં ઓછા અઢાર વર્ષ પૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી ચાલુ રહે છે. ત્યાં સુધી કોર્ટ પાસે ધ ગાર્ડિયન્સ એન્ડ વોર્સ એક્ટ હેઠળ તેની વ્યક્તિ અથવા મિલકત અથવા બંનેના વાલી નિમણૂક કરવાની સત્તા છે."

૧૫. આમ, ઉપરના પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે જ્યારે કોઈ વ્યક્તિએ ચોપન પ્રાપ્ત કર્યું હોય, જ્યારે તેણે સ્વેચ્છાએ લગ્ન કર્યા હોય, ત્યારે તે મોહમ્મદન લો હેઠળ માન્ય લગ્ન છે.

૧૬. હું **મોહમ્મદ ઇફ્રિસ વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય, ૧૯૮૦, કિમિનલ લો જર્નલ ૭૬૪** ના કેસમાં ડિવિઝન બેન્ચના નિર્ણયને ટાંકી શકું છું.

૧૭. પટના હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:—

"૫. જ્યાં સુધી લગ્નના તથ્યનો સંબંધ છે, હું શરૂઆતમાં જ કહી શકું છું કે હાલના કેસમાં તે કોઈપણ તબક્કે વિવાદમાં નથી. વિદ્વાન સેશન્સ જજના આદેશ પરથી એવું જણાતું નથી કે અરજદારે લગ્નના તથ્ય અંગે વિવાદ કર્યો હોય. તેની શરૂઆતથી જ એકમાત્ર દલીલ એ હતી કે તેણી ૧૫ વર્ષથી ઓછી ઉંમરની છે, અને જેમ કે, તેણી તેના વાલીની સંમતિ વિના લગ્ન કરી શકતી નથી. આ કોર્ટ સમક્ષ રિટ અરજીમાં પણ એવો કોઈ દાવો નથી કે હકીકતમાં કોઈ લગ્ન થયા નથી. આ પાસા પર મુસમ્મત બશીરન વિરુદ્ધ મોહમ્મદ હુસૈન [એ.આઈ.આર. ૧૯૪૧ અવધ ૨૮૪] ના કેસમાં બેન્ચ દ્વારા વિચારણા કરવામાં આવી હતી જેમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે:— "..... તે સુસ્થાપિત છે કે ધ ઇન્ડિયન મેજોરિટી એક્ટ જે ૧૮ વર્ષની ઉંમર નક્કી કરે છે, જે સમયે સગીર પુખ્ત બને છે, તે લગ્ન અને છૂટાછેડાને મુક્તિ આપે છે. પરિણામ એ આવશે કે સામાવાળા નંબર ૫ સંબંધિત તારીખે ધ ઇન્ડિયન મેજોરિટી એક્ટ હેઠળ અથવા ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૬૧ ના અર્થમાં સગીર હોઈ શકે છે, પરંતુ ચોક્કસપણે તેણી તેના કુદરતી વાલીની સંમતિ વિના લગ્ન કરી શકતી હતી. આનું અનિવાર્ય પરિણામ એ હશે કે અપહરણ માટે સામાવાળા નંબર ૪ વિરુદ્ધ કાર્યવાહી કરવા માટે અરજદાર દ્વારા જે ફોજદારી કેસ દાખલ કરવામાં આવ્યો છે તેનું ગમે તે નસીબ હોય, લગ્ન પછી, સામાવાળા નંબર

જ ને પતિ માનવામાં આવશે અને તે રીતે, સામાવાળા નંબર ૫ સાથે રહેવા માટે હકદાર હશે. આવી સ્થિતિમાં, મારા મતે, વિદ્વાન સેશન્સ જજે સામાવાળા નંબર ૫ ને મુક્ત કરવાનો આદેશ આપીને કોઈ ભૂલ કરી નથી કે તેણી સામાવાળા નંબર ૪ સાથે રહેવા માટે સ્વતંત્ર છે જેની સાથે તેણી લગ્ન કર્યા હોવાનો દાવો કરે છે."

૧૮. બેન્ચે વધુમાં અવલોકન કર્યું છે કે:—

"૬. હું એ સમજી શક્યો નથી કે કાયદાની કઈ જોગવાઈ હેઠળ સામાવાળા નંબર ૫ ને કસ્ટડીમાં લેવામાં આવી હતી કારણ કે તેણી પર કોઈ ગુનો કર્યાનો આક્ષેપ નથી, અને જેમ કે, તેણીને કસ્ટડીમાં રાખવી કાયદામાં કોઈપણ સત્તા વિનાની હતી. અમને જાણ કરવામાં આવી છે કે આજે પણ તેણીને ત્યારબાદ વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ અથવા સેશન્સ જજ દ્વારા પસાર કરાયેલા કોઈ આદેશ હેઠળ બિહાર સ્ટેટ [નોર્થ] કેર હોમ, પટના સિટી-૬ માં રાખવામાં આવી છે. કારણ કે તેણી કોઈ પણ કેસમાં આરોપી નથી, તેણીને કોઈ પણ કેર હોમમાં અટકાયતમાં રાખવાનું કોઈ વાજબીપણું નથી. વિદ્વાન સેશન્સ જજ દ્વારા નિર્દેશિત કર્યા મુજબ તેણીને સામાવાળા નંબર ૪ સાથે જવા દેવી જોઈએ."

૧૯. ઉપરોક્ત અવલોકનો, મારા મતે, અરજદાર વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી પટેલ દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતને સંપૂર્ણ સમર્થન આપે છે.

મોહમ્મદન લોની આર્ટિકલ ૨૫૧ અને ૩૪૮ ની ઉપરોક્ત ચર્ચાનો કુલ સાર એ છે કે લગ્નનો કરાર કરવાના હેતુ માટે, વ્યક્તિ જ્યારે ચૌવન પ્રાપ્ત કરે ત્યારે તેને પુખ્ત માનવામાં આવે છે અને જો તે વ્યક્તિ સ્વસ્થ ચિત્તની હોય અને પાગલ ન હોય તો વાલીની સંમતિ વિના પણ લગ્નનો કરાર કરી શકે છે.

૨૦. કોઈપણ પુરાવાની ગેરહાજરીમાં, ૧૫ વર્ષની ઉંમર પૂર્ણ થવા પર ચૌવન પ્રાપ્ત કર્યું હોવાનું માની શકાય છે. (જુઓ અલીમમદ મેરશા શેખ વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય, ૨૦૦૬(૩) જી.એલ.આર. ૨૪૭૨.)

૨૧. જોકે, આ મુદ્દો અહીં સમાપ્ત થતો નથી. નિઃશંકપણે, મોહમ્મદન લો મુજબ, ચૌવન પ્રાપ્ત થવું અથવા ૧૫ વર્ષની ઉંમર પ્રાપ્ત કરવી એ માતા-પિતાની સંમતિ વિના લગ્ન કરવાના છોકરીના અધિકારની સગીર અવસ્થા નક્કી કરે છે, પરંતુ મારા મતે, વર્તમાન હેતુ માટે એટલે કે જ્યાં સુધી ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૬૦ અને ૩૬૬ નો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી માત્ર ધ ઇન્ડિયન મેજોરિટી એક્ટ ૯ ઓફ ૧૮૭૫ ની કલમ ૩ હેઠળની સગીરની વ્યાખ્યાને જ ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ.

૨૨. મને ધ ઇન્ડિયન મેજોરિટી એક્ટની જોગવાઈઓ, ખાસ કરીને તેના હેતુઓ અને કારણો જોવા દો:-

પરિચય

"બ્રિટિશ શાસન દરમિયાન ભારતમાં રહેતી વ્યક્તિઓ મુખ્યત્વે (i) હિન્દુઓ, (ii) મુસલમાનો, (iii) યુરોપિયન બ્રિટિશ સબ્જેક્ટ્સ અને (iv) જે વ્યક્તિઓને ધ ઇન્ડિયન સક્સેસન એક્ટ લાગુ પડતો હતો તેમાં વહેંચાયેલી હતી. આ વર્ગો સાથે સંબંધિત વ્યક્તિઓ કઈ ઉંમરે પુખ્ત બને છે તે તત્કાલીન પ્રચલિત કાયદાઓ મુજબ અલગ-અલગ હતું. કઈ ઉંમરે વ્યક્તિઓ અન્ય લોકો સાથે બંધનકર્તા કરાર કરી શકે અને પુખ્ત તરીકેની જવાબદારીઓ નિભાવી શકે તેવા અત્યંત મહત્વના મામલામાં દેશનો કાયદો સૌથી વધુ મૂંઝવણભર્યો અને અનિશ્ચિત હતો. આના નિરાકરણ માટે, વિધાનમંડળમાં ધ ઇન્ડિયન મેજોરિટી બિલ રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું.

હેતુઓ અને કારણોનું નિવેદન

આ દેશમાં વસતા વ્યક્તિઓને મુખ્યત્વે (૧) હિન્દુઓ, (૨) મુસલમાનો, (૩) યુરોપિયન બ્રિટિશ સબ્જેક્ટ્સ, (૪) જે વ્યક્તિઓને ધ ઇન્ડિયન સક્સેસન એક્ટ લાગુ પડે છે તેમાં વહેંચી શકાય છે.

કાયદાની વર્તમાન સ્થિતિમાં, આ વર્ગો સાથે સંબંધિત વ્યક્તિઓ અનુક્રમે કઈ ઉંમરે પુખ્ત બને છે તે નીચે મુજબ જણાવી શકાય છે:—

૧. જંગાળમાં પ્રચલિત શાસ્ત્રો સિવાયના હિન્દુ શાસ્ત્રો દ્વારા, સોળમું વર્ષ પૂરું થવું તે સગીર અવસ્થાની મર્યાદા છે, જંગાળમાં પંદરમું વર્ષ પૂરું થવું એ હિન્દુ કાયદા મુજબ સગીર અવસ્થાની મર્યાદા માનવામાં આવે છે.

૧૯૭૩ ના જંગાળ રેગ્યુલેશન ૨૬ અને ૧૯૦૪ ના મદ્રાસ રેગ્યુલેશન ૫ દ્વારા, સરકારને મહેસૂલ ચૂકવતા એસ્ટેટના હિન્દુ માલિકોની સગીર અવસ્થા, દરેક પ્રેસિડેન્સીમાં આવી વ્યક્તિઓના કિસ્સામાં અનુક્રમે અઢારમા વર્ષના અંત સુધી લંબાવવામાં આવી હતી.

૧૯૫૮ ના એક્ટ ૪૦ અને ૧૯૬૪ ના એક્ટ ૨૦ દ્વારા, ફોર્ટ વિલિયમની પ્રેસિડેન્સી અને બોમ્બેની પ્રેસિડેન્સીમાં સગીરોની વ્યક્તિ અને મિલકતની સંભાળ માટે અનુક્રમે એવું ઘડવામાં આવ્યું હતું કે, તે એક્ટના હેતુઓ માટે, જે વ્યક્તિએ અઢાર વર્ષની ઉંમર પ્રાપ્ત કરી નથી તેને સગીર ગણવામાં આવશે. યુરોપિયન બ્રિટિશ સબ્જેક્ટ્સને આ એક્ટના વ્યાપમાંથી બાકાત રાખવામાં આવ્યા છે. આ એક્ટની અસર સ્પષ્ટપણે એ હતી કે, તે એક્ટના હેતુઓ માટે, જે વ્યક્તિઓને એક્ટ લાગુ પડતા હતા તેવા કિસ્સામાં પુખ્ત વયના સંદર્ભમાં હિન્દુ કાયદામાં ફેરફાર કરવો, અને સમય જતાં કલકત્તા હાઈકોર્ટમાં એ પ્રશ્ન ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો કે શું આ એક્ટ તે કોર્ટના સામાન્ય મૂળ અધિકારક્ષેત્ર હેઠળના હિન્દુઓની પુખ્ત વયને સમાન રીતે અસર કરતા નથી, અને તેનો નિર્ણય હકારાત્મક રીતે લેવામાં આવ્યો હતો. જોકે આ અભિપ્રાય તે જ કોર્ટના અન્ય ન્યાયાધીશો

દ્વારા સ્વીકારવામાં આવ્યો ન હતો જેમની સમક્ષ આ પ્રશ્ન આવ્યો હતો અને તેમાંથી એક દ્વારા મેટર જટિલ અને અસંતોષકારક હોવાનું જણાવતા કોર્ટની કુલ બેન્ચને રિફર કરવામાં આવી હતી, જેણે નક્કી કર્યું કે કલકત્તાના રહેવાસી હિન્દુ, જેમની મોકુસિલમાં કોઈ મિલકત નથી, તેઓ પંદરમું વર્ષ પૂર્ણ થવા પર તેમની પુખ્ત વય પ્રાપ્ત કરે છે, અને કલકત્તામાં રહેતા અને મોકુસિલમાં મિલકત ધરાવતા વ્યક્તિઓ પર એક્ટની શું અસર થાય છે તે નક્કી કરવાનું ટાળ્યું હતું.

બોમ્બેમાં એવું નક્કી કરવામાં આવ્યું છે કે, ૧૮૬૪ ના એક્ટ ૨૦ હોવા છતાં, મોકુસિલમાં રહેતા હિન્દુ સોળ વર્ષની વય પ્રાપ્ત કરવા પર પુખ્ત બને છે, જેથી તે દાવો માંડી શકે.

બંગાળની ભૂતપૂર્વ સદ્ર દીવાની અદાલત સમક્ષ જે કેસ આવ્યો હતો તેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે, જૈન કાયદા અનુસાર, પુખ્ત વય સોળ વર્ષ પૂર્ણ થવા પર શરૂ થાય છે.

૨. મોહમ્મદન લો દ્વારા, પંદરમું વર્ષ પૂર્ણ થવું અથવા ચૌવન પ્રાપ્ત કરવું એ પુખ્ત વય છે; પરંતુ મુસલમાનો, હિન્દુઓ અને આ દેશમાં અન્ય બ્રિટિશ સબ્જેક્ટ્સની જેમ જેઓ યુરોપિયન નથી તેઓ અગાઉ ઉલ્લેખિત નિયમો અને એક્ટ દ્વારા પ્રભાવિત છે.

૩. યુરોપિયન બ્રિટિશ સબ્જેક્ટ્સ કે જેઓ આ દેશના વતની નથી તેઓ એકવીસ વર્ષની ઉંમરે પુખ્ત બને છે, અને એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે તેઓ અને તેમના કાયદેસરના વંશજો, ભલે આ દેશના વતની હોય, કરાર કરવાની તેમની ક્ષમતાના સંદર્ભમાં સમાન ઉંમરે પુખ્ત બને છે. તાજેતરના એક કેસમાં આ અભિપ્રાય પર પ્રશ્ન ઉઠાવવામાં આવ્યો છે.

૪. જે વ્યક્તિઓને ધ ઇન્ડિયન સક્સેસન એક્ટ લાગુ પડે છે તે વર્ગમાં જન્મ અથવા વંશથી બ્રિટિશ ભારતમાં વસતા યુરોપિયનો, ઈસ્ટ ઇન્ડિયન્સ અથવા યુરેશિયનો, ચહૂદીઓ, આર્મેનિયનો, પારસીઓ અને મૂળ ખ્રિસ્તીઓનો સમાવેશ થાય છે. ધ ઇન્ડિયન સક્સેસન એક્ટ સગીરની વ્યાખ્યા એવી વ્યક્તિ તરીકે કરે છે જેણે અઢાર વર્ષની ઉંમર પૂર્ણ કરી નથી, અને 'પુખ્ત વય' ને તેવી વ્યક્તિના દરજ્જા તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે. રોલો વિરુદ્ધ સ્મિથ, [(૧૮૬૭) ૧ બેંગ એલ.આર. (ઓ.સી.) ૧૦] ના કેસમાં, ન્યાયમૂર્તિ માર્કબીએ કહ્યું હતું કે આ વ્યાખ્યા વિધાનમંડળ દ્વારા તમામ હેતુઓ માટે પુખ્ત વયના ફેરફાર તરીકે ગણવી એ અતિશયોકિત હશે; અને ઠરાવ્યું કે જે વર્ગોને એક્ટ લાગુ પડે છે તેમાંથી એક વ્યક્તિએ કરાર કરવાની સંપૂર્ણ ક્ષમતા રાખવા માટે ૨૧ વર્ષની વય પ્રાપ્ત ન થાય ત્યાં સુધી પુખ્ત વય પ્રાપ્ત કરી નથી. આર્ચર વિરુદ્ધ વોટકિન્સ [(૧૮૭૨) ૮ બેંગ એલ.આર. ૩૭૨] ના પછીના કેસમાં, ન્યાયમૂર્તિ ફીઅરે આ પ્રશ્નને હજુ પણ ખુલ્લો ગણ્યો અને ઠરાવ્યું કે, ૧૮૫૮

ના એક્ટ ૪૦ ની જોગવાઈઓ દ્વારા, જે વર્ગોને ધ ઈન્ડિયન સક્સેસન એક્ટ લાગુ પડે છે તેમાંથી એક વ્યક્તિએ અઢાર વર્ષની ઉંમરે કરારના તમામ હેતુઓ માટે પુખ્ત વય પ્રાપ્ત કરી છે. ૧૮૫૮ ના એક્ટ ૪૦ ની અસર અંગેના આ નિર્ણયના આધારને મલિક વિરુદ્ધ મલિકના કુલ બેન્ચના પછીના નિર્ણયમાં ઉલટાવી દેવામાં આવ્યો હતો; અને આ વર્ગની વ્યક્તિઓની પુખ્ત વયને લગતો કાયદો કદાચ અન્ય વર્ગોની વ્યક્તિઓને લગતા કાયદા કરતાં પણ વધુ અસંતોષકારક સ્થિતિમાં છે.

ટૂંકમાં કાયદાની આવી વર્તમાન સ્થિતિ હોવાથી, તે સ્પષ્ટ છે કે, વ્યક્તિઓ અન્ય લોકો સાથે બંધનકર્તા કરાર કરી શકે અને પુખ્ત તરીકેની જવાબદારીઓ નિભાવી શકે તેવા અત્યંત મહત્વના મામલામાં; આ દેશનો કાયદો સૌથી વધુ મૂંઝવણભર્યો અને અનિશ્ચિત છે. આના નિરાકરણ માટે હાલનું બિલ તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. આ બિલ દ્વારા હિન્દુ અને મોહમ્મદન કાયદાઓમાં જે ફેરફાર પ્રસ્તાવિત છે, તે આ કાયદાઓ દ્વારા સંચાલિત વ્યક્તિઓના ધર્મ અથવા અંતરાત્માને સ્પર્શતા તે કાયદાઓના કોઈપણ સિદ્ધાંતને અસર કરતો નથી. આ ફેરફાર અગાઉ ઉદ્દેખિત નિયમો અને એક્ટ દ્વારા અંશતઃ કરવામાં આવ્યો છે; અને આ રીતે થયેલા ફેરફાર સામે ક્યારેય કોઈ વાંધો ઉઠાવવામાં આવ્યો નથી.

જોકે આ મુદ્દે કોઈપણ ભૂલની સંભાવના ટાળવા માટે, બિલમાં સ્પષ્ટપણે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે તે લગ્ન, મહેર, છૂટાછેડા અને દત્તક વિધાન

સાથે જોડાયેલી બાબતોમાં કાર્ય કરવાની કોઈપણ વ્યક્તિની ક્ષમતાને અસર કરશે નહીં. તેમના પોતાના કાયદા દ્વારા મુસલમાનો અને હિન્દુઓને પુખ્ત વય માટે અહીં નિર્ધારિત ઉંમર કરતા નાની ઉંમરે આ બાબતોમાં કાર્ય કરવાની સત્તા આપવામાં આવી છે, અને તેમની આ ક્ષમતાઓમાં દખલ કરવાનો ઇશાદો નથી.

બિલ એ પણ પ્રદાન કરે છે કે તે હર મેજેસ્ટીના પ્રજાના કોઈપણ વર્ગના ધર્મ અથવા ધાર્મિક વિધિઓ અને રિવાજોને અથવા પ્રસ્તાવિત એક્ટના પ્રારંભ પહેલાં, તેને લાગુ પડતા કાયદા હેઠળ પુખ્ત વય પ્રાપ્ત કરનાર કોઈપણ વ્યક્તિની ક્ષમતાને અસર કરશે નહીં.

બ્રિટિશ ભારતમાં વસતા યુરોપિયન બ્રિટિશ સબ્જેક્ટ્સ સહિત તમામ વ્યક્તિઓ સુધી એક્ટનો વિસ્તાર કરવો સલાહભર્યું માનવામાં આવ્યું છે. ચોથી કલમ અત્યારે જે કાયદો છે તે જણાવે છે."

ધ મેજેસ્ટી એક્ટ, ૧૮૭૫

(૧૮૭૫ નો એક્ટ નંબર ૯)

[૦૨ માર્ચ, ૧૮૭૫]

પુખ્ત વયને લગતા કાયદામાં સુધારો કરવા માટેનો એક્ટ. જ્યારે, ભારતમાં વસતા વ્યક્તિઓના કિસ્સામાં પુખ્ત વય નિર્દિષ્ટ કરવી યોગ્ય છે; તેથી તે દ્વારા નીચે મુજબ ઘડવામાં આવે છે:—

કલમ ૧: ટૂંકું નામ

આ એક્ટને ધ મેજોરિટી એક્ટ, ૧૮૭૫ કહી શકાય. સ્થાનિક વિસ્તાર. તે સમગ્ર ભારત સુધી વિસ્તરેલો છે [જમ્મુ અને કાશ્મીર રાજ્ય સિવાય]; પ્રારંભ અને અમલીકરણ. અને તે તેના પસાર થયાના ત્રણ મહિના પૂરા થયા પછી જ અમલમાં આવશે અને તેની અસર થશે.

કલમ ૨: બચાવ

અહીં સમાવિષ્ટ કંઈપણ નીચેની બાબતોને અસર કરશે નહીં— (એ) લગ્ન, મહેર, છૂટાછેડા અને દત્તક વિધાન (એટલે કે) – નીચેની બાબતોમાં કાર્ય કરવાની કોઈપણ વ્યક્તિની ક્ષમતાને; (બી) [ભારતના નાગરિકો] ના કોઈપણ વર્ગના ધર્મ અથવા ધાર્મિક વિધિઓ અને રિવાજોને; અથવા (સી) આ એક્ટ અમલમાં આવે તે પહેલાં તેને લાગુ પડતા કાયદા હેઠળ પુખ્ત વય પ્રાપ્ત કરનાર કોઈપણ વ્યક્તિની ક્ષમતાને.

કલમ ૩: ભારતમાં વસતા વ્યક્તિઓની પુખ્ત વય

(૧) ભારતમાં વસતી દરેક વ્યક્તિ અઢાર વર્ષની ઉંમર પૂર્ણ થવા પર પુખ્ત વય પ્રાપ્ત કરશે અને તે પહેલાં નહીં. (૨) કોઈપણ વ્યક્તિની ઉંમર ગણવામાં, જે દિવસે તેનો જન્મ થયો હતો તે દિવસને આખા દિવસ તરીકે સામેલ કરવામાં આવશે અને તે તે દિવસની અઢારમી વર્ષગાંઠની શરૂઆતમાં પુખ્ત વય પ્રાપ્ત કરી હોવાનું માનવામાં આવશે."

કલમ ૪: પુખ્ત વયની ગણતરી કેવી રીતે કરવી

કોઈપણ વ્યક્તિની ઉંમર ગણવામાં, જે દિવસે તેનો જન્મ થયો હતો તે દિવસને આખા દિવસ તરીકે સામેલ કરવામાં આવશે, અને જો તે કલમ ૩ ના પ્રથમ ફકરામાં આવતી હોય તો તેને એકવીસમી વર્ષગાંઠની શરૂઆતમાં અને જો તે કલમ ૩ ના બીજા ફકરામાં આવતી હોય તો તેને અઢારમી વર્ષગાંઠની શરૂઆતમાં પુખ્ત વય પ્રાપ્ત કરી હોવાનું માનવામાં આવશે.

દ્રષ્ટાંત

(એ) ઝેડ ૧ જાન્યુઆરી, ૧૮૫૦ ના રોજ ભારતમાં જન્મ્યો છે અને તે ભારતનું વતનીપણું ધરાવે છે. ન્યાયની અદાલત દ્વારા તેની વ્યક્તિ માટે વાલીની નિમણૂક કરવામાં આવી છે. ઝેડ ૧ જાન્યુઆરી, ૧૮૭૧ ના પ્રથમ દિવસે પ્રથમ ક્ષણે પુખ્ત વય પ્રાપ્ત કરે છે.

(બી) ઝેડ ૨૯ ફેબ્રુઆરી, ૧૮૫૨ ના રોજ ભારતમાં જન્મ્યો છે અને તે ભારતનું વતનીપણું ધરાવે છે. ન્યાયની અદાલત દ્વારા તેની મિલકત માટે વાલીની નિમણૂક કરવામાં આવી છે. ઝેડ ૨૯ ફેબ્રુઆરી, ૧૮૭૩ ના દિવસે પ્રથમ ક્ષણે પુખ્ત વય પ્રાપ્ત કરે છે.

(સી) ઝેડ ૧ જાન્યુઆરી, ૧૮૫૦ ના રોજ જન્મ્યો છે. તે ભારતમાં વતનીપણું મેળવે છે. ન્યાયની કોઈપણ અદાલત દ્વારા તેની વ્યક્તિ અથવા મિલકત માટે કોઈ વાલીની નિમણૂક કરવામાં આવી નથી, અને તે કોર્ટ ઓફ વોર્સના અધિકારક્ષેત્ર હેઠળ પણ નથી. ઝેડ ૧ જાન્યુઆરી, ૧૮૬૮ ના પ્રથમ દિવસે પ્રથમ ક્ષણે પુખ્ત વય પ્રાપ્ત કરે છે.

૨૩. હવે હું ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૬૧, ૩૬૩ અને ૩૬૬ ની જોગવાઈઓ જોઈશ.

"૩૬૧. કાયદેસરના વાલીપણામાંથી અપહરણ.

જે કોઈ કોઈપણ સગીરને, જે પુરુષ હોય તો સોળ વર્ષથી ઓછી ઉંમરના, અથવા જે સ્ત્રી હોય તો અઠાર વર્ષથી ઓછી ઉંમરના, અથવા અસ્વસ્થ ચિત્તની કોઈપણ વ્યક્તિને, આવા સગીર અથવા અસ્વસ્થ ચિત્તની વ્યક્તિના કાયદેસરના વાલીની રખેવાળીમાંથી, આવા વાલીની સંમતિ વિના લઈ જાય અથવા લલચાવે, તો તેવા સગીર અથવા વ્યક્તિનું કાયદેસરના વાલીપણામાંથી અપહરણ કર્યું તેમ કહેવાય.

સ્પષ્ટીકરણ. "કાયદેસરના વાલી" શબ્દોમાં આ કલમમાં તેવા સગીર અથવા અન્ય વ્યક્તિની સંભાળ અથવા કસ્ટડી કાયદેસર રીતે સોંપવામાં આવી હોય તેવી કોઈપણ વ્યક્તિનો સમાવેશ થાય છે.

અપવાદ. આ કલમ એવી કોઈપણ વ્યક્તિના કૃત્ય સુધી વિસ્તરતી નથી જે શુદ્ધ બુદ્ધિથી પોતાની જાતને અનૌરસ બાળકનો પિતા માને છે, અથવા જે શુદ્ધ બુદ્ધિથી પોતાની જાતને તેવા બાળકની કાયદેસરની કસ્ટડી માટે હકદાર માને છે, સિવાય કે આવું કૃત્ય અનૈતિક અથવા ગેરકાયદેસર હેતુ માટે કરવામાં આવ્યું હોય.

૩૬૩. અપહરણ માટે સજા. જે કોઈ ભારતમાંથી અથવા કાયદેસરના વાલીપણામાંથી કોઈપણ વ્યક્તિનું અપહરણ કરે છે, તેને ગમે તે વર્ણનની કેદની સજા કરવામાં આવશે જે સાત વર્ષ સુધી લંબાવી શકાય છે, અને તે દંડ માટે પણ જવાબદાર રહેશે.

૩૬૬. લગ્ન વગેરે માટે મજબૂર કરવા માટે સ્ત્રીનું અપહરણ, અપનયન અથવા લલચાવવી. જે કોઈ સ્ત્રીનું અપહરણ કરે છે અથવા અપનયન કરે છે તેવા ઈરાદા સાથે કે તેણીને કોઈપણ વ્યક્તિ સાથે તેની ઈચ્છા વિરુદ્ધ લગ્ન કરવા માટે મજબૂર કરવામાં આવે અથવા તેવું થવાની સંભાવના હોવાનું જાણતા હોય, અથવા તેણીને અનૈતિક સંભોગ માટે મજબૂર કરવામાં આવે અથવા લલચાવવામાં આવે તે માટે, અથવા તેવું થવાની

સંભાવના હોવાનું જાણતા હોય, તેને ગમે તે વર્ણનની કેદની સજા કરવામાં આવશે જે દસ વર્ષ સુધી લંબાવી શકાય છે, અને તે દંડ માટે પણ જવાબદાર રહેશે; અને જે કોઈ, આ કોડમાં વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ ફોજદારી ધમકી દ્વારા અથવા સત્તાના દુરુપયોગ અથવા અન્ય કોઈ મજબૂરીની પદ્ધતિ દ્વારા, કોઈપણ સ્ત્રીને કોઈપણ જગ્યાએથી જવા માટે લલચાવે છે તેવા ઈરાદા સાથે કે તેણીની અન્ય વ્યક્તિ સાથે અનૈતિક સંભોગ માટે મજબૂરી થશે અથવા લલચાવવામાં આવશે, તે ઉપર મુજબની સજાને પાત્ર થશે."

૨૪. મદ્રાસ હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચના અબ્દુલ અઝીઝ વિરુદ્ધ પાથુમ્મા બી, એ.આઈ.આર. ૧૯૫૨ મદ્રાસ ૭૫૪ (૧) ના કેસમાં એક રસપ્રદ પ્રશ્ન મારી વિચારણા હેઠળ આવ્યો હતો. તે કેસમાં નિર્ણય માટે કાયદાનો જે પ્રશ્ન હતો તે એ હતો કે, શું એક મુસ્લિમ મહિલા જે તેના પર્સનલ લો મુજબ પુખ્ત છે, પરંતુ ધ ઇન્ડિયન મેજોરિટી એક્ટની જોગવાઈઓ મુજબ સગીર છે, તે નેક્સ્ટ ફ્રેન્ડ દ્વારા પ્રતિનિધિત્વ કર્યા વિના લગ્ન વિરુદ્ધ માટે દાવો લાવવા માટે હકદાર છે.

૨૫. ડિવિઝન બેન્ચે, સિવિલ પ્રોસિજર કોડ, ધ ઇન્ડિયન મેજોરિટી એક્ટ અને મોહમ્મદન લોની જોગવાઈઓની ચર્ચા કર્યા પછી, નીચે મુજબના અવલોકનો કર્યા હતા:—

"૮. ઓર્ડર ૩૨, રૂલ ૧, સી.પી.સી. ઠરાવે છે કે સગીર દ્વારા દરેક દાવો તેના નામે એવી વ્યક્તિ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવશે જેને આવા દાવામાં સગીરનો નેક્સ્ટ ફ્રેન્ડ કહેવામાં આવશે. આ કોડમાં જ સમાવિષ્ટ પ્રક્રિયાના આ સામાન્ય નિયમમાં કોઈ અપવાદ નથી. કોડમાં અથવા જનરલ કલોઝીસ એક્ટમાં સગીરની કોઈ વ્યાખ્યા નથી. ધ ઇન્ડિયન મેજોરિટી એક્ટ, ૧૮૭૫ નો ૯ પ્રદાન કરે છે કે બ્રિટિશ ભારતમાં વસતી દરેક વ્યક્તિ જ્યારે તેણી અઢાર વર્ષની ઉંમર પૂર્ણ કરશે ત્યારે પુખ્ત બની હોવાનું માનવામાં આવશે અને તે પહેલાં નહીં. જોકે આ નિયમ તે એક્ટમાં સમાવિષ્ટ અમુક અપવાદોને આધીન છે. અમને તે એક્ટની કલમ ૨(એ) માં સમાવિષ્ટ અપવાદ સાથે લેવાદેવા છે જે નીચે મુજબ છે:

"અહીં સમાવિષ્ટ કંઈપણ નીચેની બાબતોને અસર કરશે નહીં.....

(એ) લગ્ન, મહેર, છૂટાછેડા અને દત્તક વિધાન (એટલે કે) નીચેની બાબતોમાં કાર્ય કરવાની કોઈપણ વ્યક્તિની ક્ષમતાને."

પ્રથમ દ્રષ્ટિએ, આ જોગવાઈનો અર્થ એ નથી કે વ્યક્તિ ધ ઇન્ડિયન મેજોરિટી એક્ટ હેઠળ સગીર હોવાનું બંધ થઈ જાય છે પરંતુ એ હકીકત છે કે વ્યક્તિ સગીર હોવા છતાં અમુક બાબતોમાં કાર્ય કરવાની તે વ્યક્તિની ક્ષમતાને અસર થતી નથી. પ્રશ્ન એ છે કે શું આ જોગવાઈના આધારે કોડના ઓર્ડર ૩૨ રૂલ ૧ માં કોઈ અપવાદ ઉમેરી શકાય છે અને એવું

ઠરાવી શકાય છે કે ધ ઇન્ડિયન મેજોરિટી એક્ટના અર્થમાં સગીર અને તેથી સિવિલ પ્રોસિજર કોડના અર્થમાં સગીર, નેક્સ્ટ ફ્રેન્ડ દ્વારા પ્રતિનિધિત્વ કર્યા વિના કોડ દ્વારા સંચાલિત સિવિલ કોર્ટમાં તેમાં ઉદ્દેખિત બાબતોના સંબંધમાં દાવો માંડી શકે છે. સત્તાધિકાર સિવાય, અમને લાગે છે કે તે કરી શકતા નથી. કલમ ૨(એ) માત્ર અમુક બાબતોમાં કાર્ય કરવાની વ્યક્તિની ક્ષમતા બચાવે છે અને આવી બાબતોને લગતા દાવાઓ અથવા કાયદાકીય કાર્યવાહીમાં કાર્ય કરવાની અથવા જેની વિષયવસ્તુ તેમાં ઉદ્દેખિત બાબતો પૈકીની એક અથવા બીજી હોય તેમાં કાર્ય કરવાની ક્ષમતા બચાવતી નથી. તેનો અર્થ એ થાય છે કે દાખલા તરીકે કોઈ વ્યક્તિ લગ્ન કરી શકે અથવા દત્તક લઈ શકે ભલે તેણી ધ ઇન્ડિયન મેજોરિટી એક્ટના અર્થમાં સગીર હોય. એ કહેવું એક વાત છે કે વ્યક્તિ દત્તક લેવાની બાબતમાં કાર્ય કરી શકે છે અને બીજી વાત એ કહેવી કે તે તેના દત્તક વિધાનની માન્યતા જાહેર કરવા અથવા તેના દત્તક વિધાનના આધારે રાહત મેળવવા માટે દાવો માંડી શકે છે.

૯. ઓર્ડર ૩૨, રૂલ ૧ પ્રક્રિયાનો નિયમ ઘડે છે. તે પક્ષકારોના સારભૂત અધિકારોને અસર કરતું નથી કે તેવો ઈરાદો પણ રાખતું નથી. નેક્સ્ટ ફ્રેન્ડ દ્વારા પ્રતિનિધિત્વ કરવા છતાં, ઓર્ડર ૩૨ રૂલ ૧ અનુસાર દાખલ કરાયેલ દાવો તેમ છતાં સગીર દ્વારા કરાયેલ દાવો જ છે. નિયમ માત્ર એક ચોક્કસ પ્રક્રિયાગત શરત પૂર્ણ કરવાનો આગ્રહ રાખે છે. પરંતુ ઓર્ડર ૩૨, રૂલ ૧

માટે દેશના સામાન્ય કાયદામાં એવું કંઈ નથી જે સગીરને નેક્સ્ટ ફ્રેન્ડ વિના કાયદાકીય કાર્યવાહી શરૂ કરતા અટકાવે. સગીર, નેક્સ્ટ ફ્રેન્ડ દ્વારા પ્રતિનિધિત્વ કર્યા વિના, ફોજદારી કાર્યવાહી શરૂ કરી શકે છે. તે પ્રેસિડેન્સી સ્મોલ કોઝ કોર્ટમાં નેક્સ્ટ ફ્રેન્ડ વિના, મજૂરી અથવા કામના ટુકડા માટે અથવા નોકર તરીકે કરેલા કામ માટે તેને મળવાપાત્ર ૫૦૦ રૂપિયાથી વધુ ન હોય તેવી રકમની વસૂલાત માટે દાવો પાડી શકે છે. તેથી તે સ્પષ્ટ છે કે ધ ઇન્ડિયન મેજોરિટી એક્ટની કલમ ૨(એ) માં એવું કંઈ નથી જે ઓર્ડર ૩૨, રૂલ ૧ ની જોગવાઈને રદબાતલ કરે.

૧૦. આ મુદ્દો આ કોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચના 'ઈથાચી ઉમાહ વિરુદ્ધ ખૈરહિરાપોલોઈલ', ૩ મદ્રાસ રજટ ના નિર્ણય દ્વારા સીધો આવરી લેવામાં આવ્યો છે. તે કેસમાં નિર્ણય માટે મોકલવામાં આવેલ પ્રશ્ન એ હતો કે શું સગીર મુસ્લિમ મહિલા તેના પોતાના નામે તેના પતિ વિરુદ્ધ ભરણપોષણ, મહેર વગેરેના સંબંધમાં દાવો કરી શકે છે. નીચેની અદાલતમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે ધ ઇન્ડિયન મેજોરિટી એક્ટની કલમ ૨(એ) ની જોગવાઈઓને કારણે ધ ઇન્ડિયન મેજોરિટી એક્ટ લાગુ પડતો નથી. નીચેની અદાલતનો અભિપ્રાય હતો કે તે જોગવાઈ માત્ર કરાર કરવાની ક્ષમતાનો ઉલ્લેખ કરે છે અને દાવો કરવાની ક્ષમતાનો નહીં જે સંપૂર્ણપણે પ્રક્રિયાનો પ્રશ્ન હતો અને ચેપ્ટર ૩૧ સી.પી.સી. દ્વારા નિયંત્રિત હતો. વિદ્વાન ન્યાયાધીશો, સર ચાર્લ્સ ટર્નર,

સી.જે. અને ટેરન્ટ, જે., નો અભિપ્રાય હતો કે નીચેની અદાલતે કાયદાને યોગ્ય રીતે સમજ્યો છે અને વ્યક્ત કર્યો છે. આવો જ અભિપ્રાય 'ઉસમાન અલી ખાન વિરુદ્ધ મીર ખાતૂન બાનુ', ૧૭ લખનૌ ૫૭૨ માં લેવામાં આવ્યો હતો જેમાં મહેરના દાવા અંગે કાર્યવાહી કરવામાં આવી હતી. વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ ઠરાવ્યું કે ધ ઇન્ડિયન મેજોરિટી એક્ટની કલમ ૨(એ) માં "મહેરની બાબતમાં કાર્ય કરવા" શબ્દોને મર્યાદિત અર્થ આપવો જોઈએ અને તેમાં મહેર માટે દાવો લાવવાનો સમાવેશ થતો નથી. વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ અવલોકન કર્યું કે કલમ ૨(એ) માત્ર સગીરને સગીર અવસ્થાના કેટલાક પરિણામોમાંથી મુક્તિ આપે છે પરંતુ તેણી તેમ છતાં સગીર જ રહે છે.

"તેમ હોવાથી, ઓર્ડર ૩૨, રૂલ ૧, સી.પી.સી. ની જોગવાઈઓ હજુ પણ લાગુ પડે છે. તેથી દાવાઓ દાખલ કરવાના સંબંધમાં તેણી તેના નેક્સ્ટ ફ્રેન્ડ દ્વારા કાર્ય કરશે".

જોકે, વિરુદ્ધ અભિપ્રાય માટે પણ સત્તાધિકારની કમી નથી. 'અહમદ સુલેમાન વિરુદ્ધ બાઈ ફાતમા', ૫૫ બોમ્બે ૧૬૦ માં નિર્ણય માટે ઉભો થયેલ એક મુદ્દો એ હતો કે શું ૧૬ વર્ષની મુસ્લિમ મહિલા દ્વારા છૂટાછેડા માટેનો દાવો નેક્સ્ટ ફ્રેન્ડ અથવા વાલી વિના દાખલ કરી શકાય છે. આ કેસનો નિર્ણય મડગાવકર અને બાર્લી, જે.જે. ની બનેલી ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા કરવામાં આવ્યો હતો, મડગાવકર, જે. એ ધ ઇન્ડિયન મેજોરિટી

એક્ટની કલમ ૨(એ) ની જોગવાઈઓના સંદર્ભમાં અને એવું ઠરાવીને કે છૂટાછેડા માટે દાવો કરતી પત્ની છૂટાછેડાની બાબતમાં કાર્ય કરે છે, પ્રશ્નનો જવાબ હકારાત્મક આપ્યો હતો. અન્ય વિદ્વાન ન્યાયાધીશ, બાર્લી, જે., એ અલગ ચુકાદો આપ્યો હોવા છતાં, આ મુદ્દા પર કાર્યવાહી કરી ન હતી. આ કેસમાં અમારી કોર્ટના અગાઉના નિર્ણય 'ઈથાચી વિરુદ્ધ ખૈરહિરાપોલોઈલ', ૩ મદ્રાસ રજટ નો કોઈ સંદર્ભ નથી. અકરમ, જે. એ એકલા બેસીને 'નકસેતન બીબી વિરુદ્ધ હબીબાર રહેમાન', એ.આઈ.આર. ૧૯૪૮ કલકત્તા ૬૬ માં સમાન અભિપ્રાય લીધો હતો. તેમના મતે ધ ઇન્ડિયન મેજોરિટી એક્ટની કલમ ૨(એ) માં "કાર્ય કરવા" શબ્દો સગીર દ્વારા દાવો દાખલ કરવા માટે પૂરતા વ્યાપક છે, જેણે તેના પર્સનલ લો હેઠળ પુખ્ત વય પ્રાપ્ત કરી હોય. વિદ્વાન ન્યાયાધીશે 'અહમદ સુલેમાન વિરુદ્ધ બાઈ ફાતમા', ૫૫ બોમ્બે ૧૬૦ ના નિર્ણયને અનુસર્યો હતો. વિદ્વાન ન્યાયાધીશનું ધ્યાન 'ઈથાચી ઉમાહ વિરુદ્ધ ખૈરહિરાપોલોઈલ', ૩ મદ્રાસ રજટ ના નિર્ણય તરફ દોરવામાં આવ્યું હતું પરંતુ તેમણે એવું અવલોકન કરીને તે નિર્ણયને અલગ પાડવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો કે તે કેસ સ્ત્રીધન મેળવવા માટે પણ હતો અને સ્પષ્ટપણે ધ ઇન્ડિયન મેજોરિટી એક્ટની કલમ ૨ દ્વારા આવરી લેવામાં આવશે નહીં. વિદ્વાન ન્યાયાધીશ પ્રત્યે પૂરા સન્માન સાથે અમે નથી માનતા કે આ નિર્ણયને અલગ પાડવાની આ વાજબી રીત છે. જોકે નિઃશંકપણે તથ્યોના

વર્ણન પરથી જણાય છે કે દાવો 'અન્ય બાબતોની સાથે' સ્ત્રીધન મેળવવા માટે પણ હતો પરંતુ વિદ્વાન ન્યાયાધીશોની દલીલ આ તથ્યનો ઉલ્લેખ કરતી નથી કે તે સંજોગો પર આધારિત નથી.

૧૧. 'ઈથાચી ઉમાહ વિરુદ્ધ ખૈરહિરાપોલોઈલ', ૩ મદ્રાસ રજટ માં અમારી કોર્ટના નિર્ણય સાથે અમારું આદરપૂર્વકનું સંમતિ વ્યક્ત કરવામાં અમને કોઈ સંકોચ નથી. 'અહમદ સુલેમાન વિરુદ્ધ બાઈ ફાતમા', ૫૫ બોમ્બે ૧૬૦ માં મડગાવકર, જે. ની દલીલોમાં કે 'નકસેતન બીબી વિરુદ્ધ હબીબાર રહેમાન', એ.આઈ.આર. ૧૯૪૮ કલકત્તા ૬૬ માં અકરમ, જે. ની દલીલોમાં એવું કંઈ નથી જે અમને ગળે ઉતરે. ધ ઇન્ડિયન મેજોરિટી એક્ટની કલમ ૨(એ) અને (૩) અને ઓર્ડર ૩૨, રૂલ ૧, સી.પી.સી. ના સ્પષ્ટ વાંચન પરથી અમને માત્ર એક જ નિષ્કર્ષ શક્ય જણાય છે, અર્થાત્, ધ ઇન્ડિયન મેજોરિટી એક્ટની કલમ ૩ માં સમાવિષ્ટ વ્યાખ્યા મુજબ સગીર હોય તેવી વ્યક્તિ દ્વારા દાવો તે વ્યક્તિના નેક્સ્ટ ફ્રેન્ડ સિવાય દાખલ કરી શકાતો નથી.

૧૨. વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ મુનિસિફ તેથી એવું ઠરાવવામાં ખોટા હતા કે દાવો યોગ્ય રીતે દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો. અમારી સમક્ષ અરજદાર, જેઓ નીચેની અદાલતમાં પ્રતિવાદી હતા, તેમણે એક અરજી કરી હતી જેમાં અરજ કરી હતી કે રજૂઆતમાં આ ખામીને કારણે દાવો ફગાવી દેવામાં આવે. અમે નથી માનતા કે આ માર્ગ અપનાવવો યોગ્ય છે. અમને લાગે છે

કે યોગ્ય માર્ગ એ છે કે પ્લેઈન્ટ (પ્લેઈન્ટ) ને યોગ્ય રીતે રજૂ કરવામાં ન આવી હોવાથી પરત કરવી. અમે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ મુનિસિફને તેમ કરવાનો નિર્દેશ આપીએ છીએ. આ સિવિલ રિવિઝન પિટિશન મંજૂર કરવામાં આવે છે. અહીં અને નીચેની અદાલતમાં ખર્ચ અંગે કોઈ આદેશ કરવામાં આવશે નહીં."

૨૬. હું એવા અભિપ્રાયનો છું કે જ્યાં સુધી ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડ હેઠળના ગુનાનો સંબંધ છે એટલે કે કલમ ૩૬૧ હેઠળના ગુનાનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી છોકરીને સગીર કહી શકાય, ભલે મોહમ્મદન લો હેઠળ તેણીને ચૌવન પ્રાપ્ત કરવા પર અથવા ૧૫ વર્ષની વય પ્રાપ્ત કરવા પર, જે કિસ્સો હોય તે મુજબ, તેના માતા-પિતાની સંમતિ વિના લગ્ન કરવાનો અધિકાર હોય. ધ ઇન્ડિયન મેજોરિટી એક્ટની જોગવાઈઓને અવગણીને પક્ષકારો માત્ર પર્સનલ લોની જોગવાઈઓ દ્વારા સંચાલિત થશે તેવો અભિપ્રાય લેવો અત્યંત જોખમી હશે. કોઈ આપેલ કેસમાં, મુસ્લિમ છોકરી ૧૨ કે ૧૩ વર્ષની ઉંમરે પણ ચૌવન પ્રાપ્ત કરી શકે છે, આવી સંજોગોમાં, એમ કહી શકાય નહીં કે તેણી પુખ્ત છે અને તેથી, ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૬૧ હેઠળ વ્યાખ્યાયિત મુજબ અપહરણનો કોઈ ગુનો બનતો નથી.

૨૭. આ મને એ પ્રશ્ન તરફ લાવે છે કે, શું હાલના કેસની પૃષ્ઠભૂમિમાં કલમ ૩૬૩ હેઠળનો ગુનો બને છે.

૨૮. ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૬૩ માં બે પ્રકારના અપહરણની કલ્પના કરવામાં આવી છે - (એ) ભારતમાંથી અપહરણ અને (બી) કાયદેસરના વાલીપણામાંથી અપહરણ. અમને ભારતમાંથી અપહરણના ગુના સાથે લેવાડેવા નથી. કલમ ૩૬૧ કાયદેસરના વાલીપણામાંથી અપહરણને વ્યાખ્યાયિત કરે છે. તે નીચે મુજબ પ્રદાન કરે છે:- "જે કોઈ કોઈપણ સગીરને, જો પુરુષ હોય તો સોળ વર્ષથી ઓછી ઉંમરના, અથવા જો સ્ત્રી હોય તો અઢાર વર્ષથી ઓછી ઉંમરના, અથવા અસ્વસ્થ ચિત્તની કોઈપણ વ્યક્તિને, આવા સગીર અથવા અસ્વસ્થ ચિત્તની વ્યક્તિના કાયદેસરના વાલીની રખેવાળીમાંથી, આવા વાલીની સંમતિ વિના લઈ જાય અથવા લલચાવે, તો તેવા સગીર અથવા વ્યક્તિનું કાયદેસરના વાલીપણામાંથી અપહરણ કર્યું તેમ કહેવાય." કેટલાક અવલોકનો સ્થાને હશે. તે કલમના દાયરામાં આવવા માટે આરોપીએ કાં તો સગીર છોકરીને લઈ ગઈ હોવી જોઈએ અથવા સગીર છોકરીને વાલીની સંમતિ વિના વાલીની રખેવાળીમાંથી લલચાવી હોવી જોઈએ. "લઈ જવું" અને "લલચાવવું" એ બે અભિવ્યક્તિઓના સ્પષ્ટપણે બે અલગ-અલગ અર્થો છે. પરંતુ બંને અભિવ્યક્તિઓ માટે આરોપી દ્વારા છોકરીને તેના વાલીની કાયદેસરની કસ્ટડીમાંથી દૂર કરવા માટે કોઈ હકારાત્મક પગલું ભરેલું હોવું જરૂરી છે. જો છોકરી પોતાની મેળે કસ્ટડીમાંથી બહાર આવી હોય અથવા તેના કાયદેસરના વાલીઓની રખેવાળીમાંથી બહાર આવી હોય અને જો ત્યારબાદ આરોપી તેની સાથે કોઈ જગ્યાએ ગયો હોય તો બંનેમાંથી કોઈ પણ કલમ લાગુ

થશે નહીં. સમજાવવા માટે, આરોપી છોકરીના ઘરે જઈ શકે છે અને તેને તેના ઘરેથી ઉઠાવી શકે છે. તે નિઃશંકપણે અપહરણનું કૃત્ય કરે છે. પરંતુ જો છોકરી સમજણની ઉંમરની હોય અને પોતાની મરજીથી તેનું પિતૃગૃહ છોડી ગઈ હોય અને કોઈ વ્યક્તિને મળે અને તેને તેની સુરક્ષા માટે તેની સાથે કોઈ જગ્યાએ આવવા વિનંતી કરે, તો છોકરીની સાથે જનાર વ્યક્તિ તેણીના અપહરણ માટે દોષિત નથી. એવા કિસ્સાઓ હોઈ શકે છે જેમાં છોકરી તેના વાલીની કસ્ટડી છોડી શકે છે અને હકીકતમાં ત્રીજી વ્યક્તિ પાસે જઈ શકે છે અને તેને તેને કોઈ દૂરના સ્થળે લઈ જવા માટે મનાવી શકે છે. આવા કિસ્સાઓમાં ભલે તે વ્યક્તિ જાણતી હોય કે છોકરી સગીર છોકરી છે અને તેના માતા-પિતાના નામ જાણતી હોય, તેમ છતાં જો તેણે છોકરીને ઘરની બહાર આવવા માટે પ્રેરિત ન કરી હોય, તો તેની બાજુથી માત્ર નિષ્ક્રિય સ્વીકૃતિ કે જે તે છોકરીની સાથે વિવિધ સ્થળોએ ગયો તે પરથી તેની બાજુથી અપહરણનો ગુનો બનતો નથી. આવા કિસ્સાઓમાં એમ કહી શકાય નહીં કે તે આરોપી છે જેણે છોકરીને તેના માતા-પિતાની કસ્ટડીમાંથી "લઈ" ગયો છે. જો આ રજૂઆત માટે કોઈ સત્તાધિકારની જરૂર હોય તો તે સુપ્રીમ કોર્ટના એસ. વરદરાજન વિરુદ્ધ મદ્રાસ રાજ્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૫ એસ.સી. ૯૪૨: (૧૯૬૫(૨) સી.આર.આઈ. એલ.જે. ૩૩) ના કેસના ચુકાદામાં જોવા મળે છે. તે કેસમાં જે છોકરી સમજણની અવસ્થાએ પહોંચી હતી તેણે નિખાલસપણે કબૂલ્યું હતું કે ૧ ઓક્ટોબરની સવારે તેણીએ પોતે આરોપીને તેની કારમાં કોઈ ચોક્કસ જગ્યાએ મળવા માટે ફોન કર્યો હતો, તે જગ્યાએ ગઈ

હતી અને તેને કારમાં રાહ જોતો જોઈને પોતાની મરજીથી તે કારમાં બેસી ગઈ હતી. સુપ્રીમ કોર્ટે તે સંદર્ભમાં સી.આર.આઈ. એલ.જે. ના પેજ ૩૬ પર આગળ આ મુજબ ઠરાવ્યું હતું; "???..."

વધુમાં, સાવિત્રીએ જણાવ્યું છે કે તેણે અપીલકર્તા સાથે લગ્ન કરવાનું નક્કી કર્યું હતું. એવું કોઈ સૂચન નથી કે અપીલકર્તા તેને સબ-રજિસ્ટ્રારની ઓફિસમાં લઈ ગયો અને ત્યાં લગ્નનો કરાર રજિસ્ટર્ડ કરાવ્યો (એમ માનીને કે કાયદામાં તેમને પતિ-પત્ની બનાવવા માટે આ પૂરતું હતું) બળજબરીથી અથવા ફોસલાવીને કે તેવું કંઈ કરીને. બીજી બાજુ છોકરીના પુરાવા પરથી કોઈ શંકા રહેતી નથી કે લગ્ન માટેનો આગ્રહ તેની બાજુથી આવ્યો હતો. અપીલકર્તા, તેની ઈચ્છાઓનું પાલન કરીને, કોઈપણ રીતે તેણીને તેના કાયદેસરના વાલીની રખેવાળીમાંથી લઈ ગયો તેમ કહી શકાય નહીં. કરારના રજિસ્ટ્રેશન પછી અપીલકર્તા અને સાવિત્રી બંને પતિ-પત્ની તરીકે રહ્યા અને વિવિધ સ્થળોની મુલાકાત લીધી. સાવિત્રીના પુરાવામાં એવું કોઈ સૂચન નથી, જેણે, એ ઉલ્લેખ કરી શકાય કે વિવેકબુદ્ધિની ઉંમર પ્રાપ્ત કરી હતી અને પુખ્ત વય પ્રાપ્ત કરવાની અણી પર હતી કે તેણીને અપીલકર્તા દ્વારા તેને કોઈ ધમકી આપીને અથવા કોઈ ફોસલાવીને તેની સાથે આવવા માટે મજબૂર કરવામાં આવી હતી. તેની સાથે અપીલકર્તા સાથે રહેવાની હકીકત સાવિત્રીની પોતાની અપીલકર્તાની પત્ની બનવાની ઈચ્છા સાથે સુસંગત છે જેમાં તે જ્યાં જાય

ત્યાં તેની સાથે રહેવાની ઈચ્છા સ્વાભાવિક રીતે ગર્ભિત હતી. આવી સંજોગોમાં અમને એવું કંઈ મળતું નથી કે જેના પરથી એવું અનુમાન કરી શકાય કે અપીલકર્તા સાવિત્રીને તેના પિતાની રહેવાળીમાંથી લઈ જવા માટે દોષિત હતો. તેણીએ સ્વેચ્છાએ તેની સાથે ગઈ હતી અને કાયદાએ તેના પર તેને તેના પિતાના ઘરે પાછી લઈ જવાની અથવા તેને તેની સાથે ન આવવા કહેવાની ફરજ નાખી ન હતી....."

૨૯. હાલના કેસમાં સ્થિતિ કોઈ રીતે અલગ નથી. હાલના કેસમાં, રેશમાબાનુ એટલા બધા શબ્દોમાં સ્વીકારી રહી છે કે તેણી પોતાની સ્વતંત્ર ઈચ્છા અને સ્વેચ્છાએ અરજદારની સાથે ગઈ હતી અને કારણ કે તેણી અરજદારના પ્રેમમાં હતી અને અરજદાર પણ તેને પ્રેમ કરતો હતો, તેઓએ લગ્ન કરવાનો નિર્ણય લીધો અને, તે મુજબ, અજમેર શરીફ ખાતે લગ્ન કર્યા.

૩૦. મારા મતે એવું દર્શાવવા માટે કોઈ કેસ બનતો નથી કે રેશમાબાનુને અરજદાર તરફથી કોઈ વચન અથવા ખાતરી અથવા કોઈ લલચામણી ઓફર મળી હતી જેના આધારે તેણીને તેનું પિતૃગૃહ છોડવાની ફરજ પડી હતી. આમ, કોર્ટ સમક્ષ આરોપી દ્વારા છોકરીને "લઈ જવા" અંગે દર્શાવવા માટે કંઈ નથી, તેને લલચાવીને લઈ જવા અંગેના પુરાવા પણ સમાન રીતે ગેરહાજર છે. જો આમ હોય, તો છોકરીનું કોઈ અપહરણ નથી અને તેથી ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૬૩ લાગુ કરવાનો પ્રશ્ન ઉભો થતો નથી.

૩૧. મારા મતે, જ્યારે કોઈ ગુનો બનતો નથી, ત્યારે પોલીસને તપાસ ચાલુ રાખવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ નહીં. આજની તારીખે, રેશમાબાનુ તેના પતિ એટલે કે મારી સમક્ષના આરોપી સાથે તેના સાસરે સુખી જીવન જીવી રહી છે.

૩૨. પરિણામે, આ અરજી મંજૂર કરવામાં આવે છે. ધોળકા પોલીસ સ્ટેશનમાં નોંધાયેલ એફઆઈઆર સી.આર. નંબર આઈ-૨૦/૨૦૧૩ આથી રદ કરવાનો આદેશ કરવામાં આવે છે. તેને અનુસરીને તમામ આનુષંગિક કાર્યવાહી પણ સમાપ્ત થાય છે. રૂલ એબ્સોલ્યુટ કરવામાં આવે છે.

(જે. બી. પારડીવાલા, ન્યાયમૂર્તિ)

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.